

TRES REVISTES MÈDIQUES POC CONEGUDES

Carles HERVÀS i PUYAL

Josep M. CALBET i CAMARASA

El primer dels signants ha pogut adquirir alguns exemplars de revistes mèdiques a un llibreter de vell. Es tracta d'unes revistes del segle XIX no fàcils de localitzar. I una d'elles no l'havíem vist mai esmentada en cap dels repertoris dedicats a la premsa mèdica. És per això que en donem una breu notícia de cadascuna.

I.- "Boletín de la Clínica Oftalmológica del Hospital de Santa Cruz"

S'han pogut adquirir els números 8, 9 i 10 que corresponen als mesos de desembre de 1885 i gener i febrer de 1886. Com que es tractava d'una revista de caràcter mensual pensem que el primer número deuria sortir el mes de maig de 1885.

M. Menacho hi va fer una referència tot dient que va sortir el mes de maig de 1885 "y salió una temporada" (1).

Tenia unes dimensions de 160 per 220 mm. El seu director era Josep Barraquer Roviralta (1852-1924) i consta com oculista de l'Hospital de Santa Creu i del de Nostra Senyora del Sagrat Cor i subdirector facultatiu del mateix.

La revista -no caldria dir-ho- estava específicament dedicada a l'oftalmologia. En aquesta polarització és doncs la primera que es va publicar a Catalunya.

El cos de redactors estava format per Baldomer Comulada Garriga, Josep Casagemas Castells (2), Cristòfol Friginals Massana (3), Eduard Parés Moret (4), i Josep Presas Parellada (5).

La redacció de la revista estava al c/ Bergara, 1 primer de Barcelona. La impremta era la de Francesc Bertran del c/ Pelai, 60, interior. Els exemplars dels que disposem comprenen les pàgines 113-160. Els anuncis quedaven al marge de la paginació.

La revista que portava il·lustracions tenia les seccions següents Anuncis, Articles, Revista (extractes d'articles d'altres periòdics), Correspondència i Bibliografia (6).

Els col·laboradors més habituals foren L. de Wecker, J. Barraquer, C. Friginals i Josep Presas.

Hi ha recensions de treballs de M. Thomsen (Berlin), G. Martin (Bordeus, "An. d'Oculistique"), F. Boe (Archiv. d'Ophtalm.), Dobrowski (Sant Petersburg, "Archiv. für Angenheilkunde), Sattler, M. Nordensohn, L. Guaita, "Giornale Internazionale delle Science Mediche"), Nettleshir, Fuchs, Gradenigo ("Allengem. Wr. Mediz. Zeitung"), C. Abadie, H. Oppenheim, S. Baudry, Z. Glorieux, J. Widmark ("Nord. Med. Archiv."), J. López Ocaña ("Crónica de Especialidades Médico-Quirúrgicas"), i R. Hilber ("Klinische Monatsblätter für Angenheilkunde").

Els articles més interessants que contenen aquests números són:

J. Barraquer: "Aplicación de sutura en la extracción (sic) de la catarata" (Núm. 8, p. 119-122).

J. Barraquer: "Hemorragias neuropáticas y ambliopía histérica" (Núm. 9, p. 129-136).

J. Presas: "Contribución al estudio de los tumores de la órbita" (Núm. 9, p. 136-142).

J. Barraquer: "¿Está permitido dilatar la pupila con el sulfato de atropina para facilitar el examen oftalmoscópico?" (Núm. 10, p. 145-147).

J. Presas: "Breve reseña estadística de la clínica oftalmológica durante los años 1882, 83 y 84" (Núm. 10, p. 152-154).

A l'última pàgina (p. 160) que correspon al febrer de 1886 hi posen un avís. Allí ens diuen que en entrar la revista al seu segon any de publicació hi volen fer algunes millores i reformes. Així volen canviar el títol del periòdic que passaria a dir-se "Revista de Oftalmologia" per a facilitar la col·laboració "de ilustrados compañeros de cuya cooperacion nos veíamos privados". La "Revista de Oftalmologia" estava previst que seria de caràcter mensual, en quaderns de 16 o més pàgines il·lustrades en gravats. El seu preu seria de 6 pessetes a l'any. Tot fa pensar que la reforma no es va fer i que la revista va desaparèixer.

II.- "El Especialista Médico-Farmacéutico. Revista de Clínica Médica"

D'aquesta revista només disposem dels números 9, 10, 11 i 14 que corresponen als anys 1891, 1892 i 1895.

De dimensions 135 per 210 mm. era impresa per F. Horta del carrer Argentona, 29 de Mataró. Diuen que tenia un tiratge de 25.000 exemplars.

El primer dels números que tenim a la mà és el 9 i diu que correspon al 1891 i que és l'any cinquè. També el número 10 és del 1891. Així doncs creiem que els vuit primers números es publicarien a partir de 1886.

El número 14 diuen que corresponia a una "segona època". Pensem per tant que hi hauria un lapse de temps sense publicar-se. En principi podem pensar que la periodicitat seria variable ja que no ho especefiquen.

Consta com a director fundador mèdic Tomàs Campos (7) i com a director fundador farmacèutic Pere Almera (8). De fet aquesta revista era el portaveu del laboratori que Pere Almera tenia a Vilassar de Mar (c/ de l'Era, 14 i Sant Sebastià, 1 i 2). En aquest laboratori eren elaborats un gran nombre de productes i especialitats farmacèutiques. I entre aquestes una gran varietat de xarops, vins de quina, licors de brea i diverses solucions. Gairebé totes adjectivades amb el nom "Almera" com a signe de garantia i prestigi. Aquestes especialitats mèdiques eren servides a tot l'estat "a gran velocitat per ferrocarril", i el seu import s'havia de satisfer prèviament. També algunes podien ser remeses per correu com les "Píndoles emenagogues del Dr. Solà" i la "Triple magnèsia efervescent". Pels metges s'havien previst "preus especials".

Algunes d'aquestes especialitats, si hem de creure el que ens diuen feien autèntics miracles. Així prenent el "Jarabe Almera con ácido fosfórico" i el "Jarabe Almera con rábano yodado" es podien corregir les deformacions de la columna produïdes pel mal de Pott. I a més a més ho il·lustraven amb gravats ben demostratius.

Aquest es el tarannà de la revista. Alguns metges de bona fe hi van col·laborar ratificant la bondat dels productes del laboratori Almera, tot enviant les seves "experiències clíniques".

Entre aquests metges hi trobem a Joan Mora Barceló (9), Francesc Bigas Grau i Joan Fanés, de Barcelona, Francesc Fontdevila, de Granollers, Francesc Abad de Sant Joan Despí i Josep Vintró, de Granollers.

En certa manera també podríem parlar de seccions en aquesta revista. Ultra els nombrosos anuncis de la casa Almera hi havia els Casos clínics exposats pels metges, Formulari, Varietats, Directori de metges (10), Bibliografia i "Folletín" (11).

Com ja hem dit abans la "segona època" de la revista sembla que s'inicia el 1894 amb el número 14. És ja l'any novè de la revista que canvia lleugerament el títol. Ara serà "El Especialista Médico-Farmacéutico. Organo de la Casa Almera" i queda com a únic director fundador Pere Almera i Comas. En aquest número hi hem vist fotografies, cosa que ens fa pensar que milloraria la seva impressió tipogràfica.

III.- "Revista Ilustrada de Instrumental Quirúrgico"

D'aquesta revista només disposem d'un exemplar. És el número 11 que correspon al febrer de 1899 i diu que és l'any tercer. En principi doncs apuntem la hipòtesi de que deuria sortir el 1897 (12). Consta com a director "M. Planxart, ex director médico de varios hospitales" (13).

De dimensions 165 per 240 mm. era impresa a la Tipografia La Acadèmica, de Barcelona. Tenia la redacció i administració al c/ Santa Anna, 30 bis. Consta com a administrador de la revista Josep Clausolles, i com a tal era receptor de tota la correspondència dirigida a la revista.

En l'exemplar de que disposem se'ns diu que l'objecte de la revista era oferir al cos mèdic totes les dades que li puguin interessar sobre instruments de cirurgia en general. Diu en una nota signada per "La redacció" que Josep Clausolles està relacionat amb tots els principals fabricants d'instruments de cirurgia de l'estranger.

En el nostre exemplar hi veiem els articles següents:

- "Contribución al estudio de las resecciones articulares" (p. 17-24) signat per M. Ordinas, massagista de la Clínica Quirúrgica de Salvador Cardenal.

- "Aparato eléctrico de pila seca", sense signar.

- "La operación cesárea como medio de disminuir la mortalidad fetal", sense signar.

- "Sobre la enucleación del ojo", sense signar.

Sembla clar que la revista era l'òrgan d'expressió i propaganda de la casa Clausolles fundada a Barcelona el 1830. És per això que donem una breu notícia dels Clausolles.

La nissaga dels Clausolles tot i el seu interès per les seves aportacions a l'ortopèdia catalana, és gairebé desconeguda. Aquesta família va regentar els primers tallers on es van fabricar instruments quirúrgics i aparells ortopèdics a casa nostra. Quan es publicava la revista disposaven a Barcelona de tres cases repartidores. Una al c/ Ferran, l'altra a la Rambla del Centre, 27 i l'altra al c/ Santa Anna, 30. A més a més tenien com a sucursal a Madrid el "Bazar Médico" del c/ Carretas, 35. Veiem ara alguns dels seus membres:

Pau Clausolles Arnaud. És el primer de la nissaga. Nascut a Tolosa el 26 d'octubre de 1793. Quan tenia nou anys vingué a Barcelona. El 1830 fundà la seva ortopèdia a Barcelona. Tenia la botiga-taller al carrer Hospital, 22. Féu estudis al Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona entre els anys 1836 i 1839. Visqué a cavall de Perpinyà i Barcelona. Es va casar amb Rosalia Pontet, de Perpinyà. D'aquest matrimoni nasqueren quatre fills: Eugeni (Perpinyà, 1816), Emili (Perpinyà, 1823), Josep (Perpinyà, 1825), i Camil (Barcelona, 1834). Gairebé tots ells es van dedicar a construir aparells ortopèdics.

Eugeni Clausolles Pontet. Nascut a Perpinyà el 16 de setembre de 1816. El 1868 obtenia a Barcelona el títol de cirurgia sagnador o cirurgia menor. Es va establir al c/ Hostal del Sol, 8 (14). Sembla que a Eugeni Clausolles el va succeir Bartomeu Carcasona Vidal (15).

Emili Clausolles Pontet. Era nascut a Perpinyà el 22 de febrer de 1823. Inicià els estudis a Perpinyà. El 1835 va passar a viure a Barcelona. El 1846 era batxiller en medicina i tres anys més tard llicenciat en medicina. Autor de la tesina "Cálculos en la economía humana". Casat amb Leonor Heras, de Sant Andreu de Palomar. El 1871 era instrumentista de la Facultat de Medicina de Barcelona. Tenia un establiment ortopèdic-quirúrgic a Rambla Caputxins cantonada Colom amb vuit aparadors on s'hi podien veure aparells ortopèdics i llits articulats. En una ocasió va exposar en un aparador un quadre amb treballs histològics del seu amic Salvador Cardenal, preparador de la Facultat de Medicina (16). Va exercir com a metge-cirurgià (17) i va morir a Barcelona el novembre de 1903 (18).

Josep Clausolles Pontet. Nascut a Perpinyà l'11 de juliol de 1825. Sembla que de jove va passar a viure a Barcelona. El 1852 obtingué el títol de cirurgià sagnador i consta com a "professor d'ortopèdia". Tingué el primer establiment al c/ Canuda, 13 i d'allí va passar al c/ Llibertat, cantonada Passatge Madoz (19). Va organitzar un servei d'informació tot donant noms, adreça i especialitat dels metges de Barcelona (20) que seria com un presursor del Medi-Farma actual. És autor d'un "Atlas y catálogo de instrumentos quirúrgicos" (Barcelona, 1879). Va morir a Barcelona el gener de 1907 (21).

Sembla que de tots els Clausolles va ser el més important des d'un punt de vista comercial. va ser el responsable de la revista de què parlem. Els Clausolles havien estat contrincants d'una altra casa constructora d'aparells ortopèdics: Tomàs Santigosa. El 1916 la casa Clausolles fundada com ja hem dit el 1830, va ser succeïda per "Valls, Jordana i Companyia, S. en C." (22).

Camil Clausolles Pontet. Nascut a Barcelona vers 1834. El 1852 era batxiller en Filosofia, el 1857 batxiller en medicina i el 1859 llicenciat en medicina i cirurgia. Va exercir a Buenos Aires uns trenta quatre anys. Va tornar el 1895 (23). També va exercir l'homeopatia.

Emili Clausolles Heras. Nascut a Barcelona el 20 d'abril de 1866 era fill d'Emili Clausolles Pontet. Després de fer quatre cursos semestrals obtingué el títol de practicant el 1888, a Barcelona.

NOTES

- 1.- M. Menacho: "Notas para la Historia de la Oftalmología hispánica" (Barcelona, 1927, p. 31).
- 2.- Josep Casagemas va néixer a Buenos Aires entorn de l'any 1857. Inicià els estudis de medicina a Barcelona el 1873, però no consta al seu expedient de la universitat de Barcelona l'any de la seva llicenciatura.
- 3.- Cristófol Friginals Massana havia nascut a Sant Feliu de Guixols (Baix Empordà) el 29 d'abril de 1857. Era fill de Joaquim Friginals (sic) Estrada i Maria Massana. Llicenciat en Medicina a Barcelona el 1881.

Féu traduccions d'articles escrits en alemany per a la revista. Va morir a Sant Celoni (Vallès Oriental) el 22 de juliol de 1920.

4.- E. Parés va néixer a Llançà (Alt Empordà) el 7 de juliol de 1846. Llicenciat a Barcelona el 1869. Ingressà a Sanitat Militar havent estat subinspector mèdic. De 1870 a 1879 va ser a Cuba, on hi tornaria el 1896 (V. Josep M. Massons: "Metges i cirurgians catalans a Cuba" a Gimbernat, 1987, vol. VII, p. 225). Va morir a Barcelona el 10 de desembre de 1917.

5.- Josep Presas Parellada va néixer a Barcelona vers 1850. El 1869 era batxiller i es va llicenciar en medicina a la nostra Facultat el 1875. Consta com a segon oculista de l'Hospital del Sagrat Cor i metge auxiliar de la Clínica Oftalmològica de l'Hospital de Santa Creu. Va morir el 8 de novembre de 1925.

6.- S'anunciaven tres vegades les obres rebudes i es feia una crítica de les oftalmològiques si en rebien dos exemplars.

7.- Tomàs Campos Musset nascut a Barcelona el 17 de gener de 1860 era fill del militar Tomàs Campos Rojo, de Castromonte (Valladolid), i de Rita Musset, de Barcelona. El 1874 era batxiller a Barcelona i llicenciat en medicina el 1880. Defensà la col·legiació mèdica obligatòria.

8.- Pere Almera Comas era farmacèutic. Tenia un laboratori a Vilassar de Mar. També col·laborà a la revista "Las Ciencias Médicas" que dirigia Manuel de Chia, com a òrgan d'expressió del Gabinet Médico-Quirúrgic del carrer Xuclà, 16 entresol de Barcelona. Vidu de Rosa Argimon Gelpí va morir el 27 de novembre de 1928, a 73 anys (V. La Vanguardia, del 28 de 1928). La revista "Las Ciencias Médicas" no és esmentada a la tesi de J.M. Calbet "Prensa Médica en Cataluña hasta 1900" llegida a la universitat de Barcelona, el 1967.

9.- Metge de Porreres i les Covetes de Campos (Balears).

10.- On s'hi anunciaven els amics de la casa Almera.

11.- Aquesta secció es dedicava a parlar de les excel·lències d'algun producte de la casa.

12.- La "Revista Ilustrada de Instrumental Quirúrgico" tampoc és esmentada a la tesi doctoral de J.M. Calbet Camarasa.

13.- Miquel Planxart Vallhonestà havia nascut a Granollers vers el 1852. Es va llicenciar en medicina a Barcelona el 1874. Fou metge militar provisional (V. Josep Maria Massons: "Historia de la Sanidad Militar Española", Barcelona, Ediciones Pomares-Corredor, S.A., 1994, tom III, p. 135). Casat amb Concepció Capdevila, va morir a Barcelona el novembre de 1923 (V. "La Vanguardia" del 25 de novembre de 1923).

14.- V. "El Consultor. Nueva Guía de Barcelona", 1857, p. 52).

15.- V. "Diario de Barcelona" del 28 d'abril de 1876, p. 4.899.

16.- V. "Diario de Barcelona" del 29 de maig de 1877, p. 6.034.

17.- V. "Diario de Barcelona" del 6 de juny de de 1878, p. 6.648.

18.- V. "Diario de Barcelona" de l'11 de novembre de 1903, p. 13.366.

19.- V. "Diario de Barcelona" del 30 d'octubre de 1874.

20.- V. "Diario de Barcelona" del 2 de març de 1877, p. 2.395.

21.- V. "Diario de Barcelona" del 23 de gener de 1907, p. 2.395.

22.- V. "Annals de Medicina", 1916, cobertes, p. 110.

23.- V. "La Vanguardia" del 12 d'octubre de 1895, p. 1, i "Diario de Barcelona" del 25 d'octubre de 1895, p. 12.223